

ti, jakou je narození. Při narození vychází předmět (dítě) z nádoby (matky). (...) Zkušenost narození (a také zemědělsky chápaného růstu) poskytuje podklad pro obecný pojem TVORBY, který má své jádro pojem VYTVÁŘENÍ fyzického předmětu, ale které se rozšiřuje rovněž na entity abstraktní... (str. 91).

Narození dítěte jako vycházení předmětu z nádoby přirozeně zachycuje základní lidskou zkušenost narození?!

Lakoff a Johnson kritizují „objektivistické“ hledisko, které chápe např. výraz „strávit“ ve větě „nemohu všechna tato fakta strávit“ a např. (v knize není žádný příklad uveden) „nemohu všechno to jídlo strávit“ jako dva různé významy téhož slova – podle nich objektivismus není schopen dostatečně vysvětlit, proč je v těchto různých významech užíváno téhož slova. Co ovšem vysvětluje metafora „myšlenky jsou jídlo“? „Strávit“ lze i dovolenou u moře či silný zážitek („dovolená je jídlo“? Nebo „trávení času“?). „To kotě je k sežráním“ by těžko bylo případem metafory „zvíře je jídlo“ apod. Bez dostatečně propracované teorie významu nabízejí *Metafory, kterými žijeme* jen inspiraci pro *libovolné* myšlenkové experimenty na základě básnických, psychologických i logických postupů.

Shromážděné příklady obrazné řeči i analýzy některých metafor takto bezesporu otevírají řadu podnětných otázek, nad některými metaforami a jejich rozбором zase spíše zůstává rozum stát.

Kateřina Krtilová

Eduard Droberjar: VĚK BARBARŮ, České země a stěhování národů z pohledu archeologie, Paseka, Praha/Litomyšl, 2005

Knihy se tématicky zabývá dobou stěhování národů, která je datována od konce 4. do druhé poloviny 6. století. Podle autorových slov jde o „velmi pestrý a složitý etnický, kulturní, geografický, sociální a politický konglomerát, vztahující se ke krátké, zato však nadmíru bouřlivé době“. Podtitulek knihy „České země a stěhování národů z pohledu archeologie“ naznačuje dvě hlavní zaměření knihy: Za prvé autor předkládá historicko-společenský výklad k době stěhování národů, kterou pro pochopení souvislostí zasazuje do širokého dějinného rámce sahajícího od soumraku římské moci až po příchod Slovanů. Vývoj římské říše sleduje v hlavních liniích od poloviny 2. století do konce 4. století. Přiměřený prostor je věnován také markomanským válkám (166–180 n.l.), kterými začal pozvolný úpadek římské říše a současně i první velké etnické pohyby, které vyvrcholily v době stěhování národů. V jednotlivých kapitolách je nejprve vylíčena obecná situace v Evropě, a poté dr. Droberjar zaostruje pozornost na naše země a věnuje se jim podrobněji. Druhým zásadním záměrem autora je seznámit čtenáře s problematikou a interpretací archeologických artefaktů. Profesionální archeolog nás provádí mezi jednotlivými typy nálezů a učí čtenáře vidět věci laikovi na první pohled utajené.

Eduard Droberjar v práci propojuje výpovědi psaných i nepsaných pramenů. Zdůrazňuje přitom pro poznání tohoto

období na našem území význam archeologických nálezů. Pro české dějiny 5. a 6. století zůstávají jedinými prameny; přímo k našemu území totiž nelze, až na několik málo výjimek z doby langobardské anexe, vztáhnout spolehlivě žádnou historickou zprávu. K významnosti výpovědi hmotných pramenů přispívá i fakt, že počet známých písemných děl pozdně římských, byzantských, franských a langobardských dějepisců je zřejmě konečný. Naopak díky četným záchranným výzkumům a náhodným objevům se daří stále rozšiřovat svědectví archeologických artefaktů, a tím i spektrum našich poznatků a z nich vycházejících úvah.

Celou knihou prostupuje několik zásadních otázek, na které se odpovědi hledají jen s obtížemi. *Co vlastně způsobilo stěhování národů?* Většinou uváděný názor, že velké etnické otřesy v Evropě vyvolali Hunové, kteří pronikli z východu na území římské říše a tlačili před sebou Góty, a ti zase další kmeny, věc zjednodušuje. Autor ve své práci ukazuje, že pohybům barbarských etnik napomáhala i složitá hospodářsko–politická situace říše římské. Důležitou roli hrál i fakt, že germánská společnost procházela v různých částech evropského kontinentu procesem sociální diferenciaci. V neposlední řadě k tomu přispívala i skutečnost, že stará osídlená teritoria už nestačila uživit přibývající populaci a následně docházelo k bojům o nová území.

Které germánské kmeny prošly v době stěhování národů našimi zeměmi a které z nich se u nás na nějaký čas usídlily? Jaký byl každodenní život těchto Germánů? Jak početné byly jejich populace a jakou měly sociální strukturu? To jsou další oblasti, kterým se Droberjar věnuje. Upozorňuje,

že situace je o to komplikovanější, že zdaleka neplatí rovnice, kdy archeologická kultura rovná se konkrétní kmen. Často totiž jedna kultura v určitých stupních svého vývoje obsahovala i prvky jiných kultur nebo kulturních skupin. Jindy lze v jedné kultuře rozlišit i více kmenů.

Ke každodennímu životu Germánů usídlených u nás máme k dispozici jen omezené množství archeologických pramenů, mezi kterými převládají hrobové nálezy. Podstatně méně informací máme o osadách, přitom z jejich výzkumu se o životě dané populace dají pozorovat každodenní činnosti nejlépe. Otázky nejsou uspokojivě zodpovězeny, naopak vyvolávají otázky další: *Proč je sídlištních lokalit mnohem méně než pohřebišť?* Příčin může být několik: krátkodobá existence osad; obtíže při rozpoznání objektů; nemuselo se jednat o zahloubené objekty, ale například o lehké nadzemní stavby, které jsou standardními metodami stěží identifikovatelné. V tomto bodě upozorňuje Droberjar na přínos letecké archeologie, subdisciplíny archeologie, která významně napomohla objevu mnoha českých a moravských archeologických nalezišť v devadesátých letech 20. století.

Období od konce 4. do 2. poloviny 6. století má v názvu jeden z běžných společenských jevů: stěhování. Migrace doprovázejí lidstvo od jeho vzniku. V žádném časovém úseku však zřejmě nedošlo k tak rozsáhlým etnickým pohybům obyvatelstva jako právě v době stěhování národů. Autor rozebírá s odvoláním na nizozemského kulturního antropologa P. Muldera motivy i typy tohoto procesu. Vysvětluje také, *z čeho lze v tak dávné době migrace rozpoznat:* z písemných pramenů, z archeologických nálezů (nový způsob sídle-

ní, nový pohřební ritus), někdy i z fyzické antropologie. Složitost studia migračních procesů tkví i v tom, že se nikdy nepřestěhovali úplně všichni obyvatelé.

Skutečné počátky doby stěhování národů jsou svázány s hunskými útoky na říši Ostrogótů. Hrůza z divokého bojovného lidu vyháněla Ostrogóty z původních sídel na západ za řeku Dněstr. Následkem toho se dali na pochod i západní Gótové (Vizigóti) a další skupiny. Mohutné a ničivé expanzi Hunů byla učiněna přítrž až na území dnešní východní Francie v bitvě na Katalaunských polích roku 451. Na Huny pisatel neuplatňuje jednostranný pohled. Zapřičinili sice rozklad římské říše a vyvolali složité etnické pohyby národů, ale zároveň pod vedením Attily, „biče božicho“, stáli u kolébky systému diferencované společenské struktury s dominantní rolí barbarské nobility a systému vazalských vztahů, jež se staly jedním z důležitých pilířů sociálního a společenského uspořádání pozdějších středověkých států.

Podle několika nálezů a předmětů ovlivněných hunskou kulturou (kovová zrcátka, kotle s hřibovitými výčnělky) na Moravě předpokládáme, že se i naše země dostaly pod kontrolu hunského kmenového svazu. *Proč na našem území nacházíme tak malý počet hunských nálezů?* Důvodem je patrně fakt, že nomádský způsob života nezanechává příliš výrazné stopy v krajině, sídelní struktury jsou většinou nečitelné. Kmenový svaz Hunů se navíc vyznačoval značnou různorodostí stylů.

Eduard Droberjar se nevyhýbá ani jednomu z nejobtížnějších témat českých dějin: *Kdy odešli poslední Germáni a kdy začali do našich zemí přicházet první Slované?* Dříve při bádání převažovaly vlastenecké a nacionalistické důvody, domino-

vala tedy snaha doložit příchod Slovanů v co nejrannější době. Podle autora však nové terénní a teoretické výzkumy vyvrátily názory, že se v Čechách a na Moravě usadili Slované už velmi záhy, na počátku doby stěhování národů či dokonce v pozdní době římské. Ve stručnosti připomíná nejvýznamnější hypotézy ke slovanské etnogenezi a polemizuje s teoriemi historika D. Třeštíka¹. Domnívá se, že blíže pravdě jsou úvahy I. Pleinerové, D. Jelínkové a M. Lutovského, kteří považují za nejstarší horizont časně slovanského osídlení v Čechách 2. pol. 6.století. Slované byli posledním etnikem, jež zakořenilo v Čechách a na Moravě a s nímž ještě lze spojovat velké kmenové změny evropských národů. Proto tato kapitola knihu uzavírá.

Eduard Droberjar na závěr vyslovuje názor, že v dosavadním archeologickém bádání ve středoevropském prostoru se příliš rozlišovalo, co je slovanské a co zase germánské. Přitom právě pro toto teritorium je velmi důležité studovat dávnověké osídlení v celém komplexu historických dějů a neuzavírat se jen do jednoho etnický předem daného prostředí. Svými pracemi ukazuje, že tyto hranice dokáže překročit a jako specialista na studium Germánů na našem území má k této problematice nepochybně mnoho co říci.

Čtenář v publikaci jistě ocení názorný doprovodný materiál, fotografie a ilustrace, zejména rekonstrukce vzhledu a oblečení konkrétních etnik nebo rodokmeny vládců. Součástí knihy je i chronologický přehled významných událostí pojednávaných v knize, soupis pramenů a výběr

¹ *Počátky Přemyslovců. Vstup Čechů do dějin (530–935)*, Praha, 1997 nebo studie *Příchod prvních Slovanů do českých zemí v letech 510–535*, ČČH 94, 1996, s. 245–280

z použité literatury. To vše spolu s vhodným tématickým rozdělením kapitol je dobrým předpokladem pro to, aby čtenář získal jasné kontury a představy o době, která je z našeho pohledu obecně vnímána jako nanejvýš chaotická a nepřehledná.

Linda Hroníková

Zuzana Malinovská-Šalamonová: ROMÁN AKO MIMESIS A MATHESIS (na příklade románovej tvorby Hervého Bazina), Filozofická fakulta univerzity v Prešově, 2001

Literární kritika se už dávno neprezentuje – ani sebe sama nechápe – jako teoretická „nadstavba“, vysvětlující či technicky analyzující takzvané „primární“ texty. Důvodem je možná jistá tenze, která se skrývá v nitru literatury samé už od samotného jejího vzniku, ovšem která byla ze strany literární kritiky promyšlena se všemi svými důsledky především ve dvacátém století. Podstatu tohoto napětí lze shrnout prostou otázkou: jaké jsou hranice svébytnosti literárního díla, v jaké míře je (navzdory všem pretencím, které v tomto směru vykazuje především moderní literatura) schopno odpoutat se od světa i od intencí svého autora, anebo – pokud si naopak spisovatel stanovuje jako svůj úkol psát o „skutečném“ světě, nebo jej dokonce měnit – v jaké míře je v každém realismu, ať se snaží být sebedůslednější, takzvaný „objektivní“ popis skutečnosti přefiltrován nejen autorovou subjektivitou, jeho perspektivou a jeho fantasmaty, ale i konvenč-

ností vyjadřovacích prostředků? I jakákoli reflexe o literatuře, jakkoli se může zdát radikální, musí nést stopy této dvojí vazby: vazby mezi nevyhnutelnou přináležitostí literárního textu k mimo-literární skutečnosti na jedné straně a mezi svébytností ztvárnění této skutečnosti v literárním díle na straně druhé. Už jen tato skutečnost by nás měla vést například k tomu, abychom přiliš „nedémonizovali“ zdánlivě vyhrčené pantextualistické pozice, k nimž literární kritika dospěla zejména v posledních desetiletích: známý Derridův výrok, podle nějž „není nic mimo text“, nikdy neměl znamenat, že „není nic jiného než text“; zdůrazňoval pouze skutečnost, že *v rámci každého textu* existuje neredukovatelná mnohost kontextů a konotačních vazeb, kterou nelze uzavřít definitivní a konečnou interpretací.

Radikalita knihy Zuzany Malinovské-Šalamonové spočívá v tom, že zmiňovanou tenzi nechce redukovat ani oslabovat tím, že by se rozhodovala pro jednu či pro druhou alternativu (literární dílo jako odraz světa nebo jako seberefereční textový útvar). Mluvím-li paradoxně o radikalitě, chci tím zdůraznit skutečnost, že zde v žádném případě nejde o nějakou váhavost, která by se bála zaujmout definitivní stanovisko, nýbrž daleko spíše o odmítnutí jistého redukcionismu, který by s sebou příklon na tu či onu stranu nutně nesl. V tomto smyslu je skutečně možno říci, že *Román jako mimesis a mathesis* (a už sám titul, prezentující se jako konjunkce, a nikoli disjunkce, dává mnohé tušit o teoretickém záměru této publikace) je knihou dosti ojedinelou: vodítkem autorčina teoretického postupu není nějak předem dané teoretické prizma, které by sice umožňovalo některé jevy vysvětlit, ale zároveň také odsunout stra-